

КОМЕРЦІЙНЕ ПОСЕРЕДНИЦТВО: ПОВНОВАЖЕННЯ ТА ФУНКЦІЇ АГЕНТА

Володимир ПРОЦЕНКО,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник
відділу проблем приватного права НДІ приватного права і підприємництва
імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України

SUMMARY

The article is devoted to the regulation of rights and obligations of one of the parties to the contract of commercial intermediary (agency relationship) - an agent on the comparative legal analysis of the legislation of Ukraine and the Republic of Moldova. The problems of the legal nature of the contract, the rights and obligations arising from the agent of contractual relations, proposals to improve the current legislation of Ukraine is made.

Keywords: commercial mediation, principal, agent, contract, rights and obligations, the execution of the contract.

АННОТАЦІЯ

Стаття посвячена регулюванню прав і обов'язностей одної із сторін договору комерційного посередництва (агентських отношений) – агента на прикладі порівняльного-правового аналізу законодавств України та Республіки Молдова. Розглянуті питання правової природи договору, прав і обов'язностей агента із виниклих договірних отношений, вносяться пропозиції по удосконавленню діючого законодавства України на основі, проведеного дослідження.

Ключевые слова: комерційне посередництво, принципал, агент, договір, права і обов'язності, виконання договірних отношений.

Перехід до сучасної моделі правового розвитку України вимагає належного законодавчого забезпечення приватного підприємництва, зокрема торгового представництва й посередництва. Як свідчить приклад вирішення цього питання є введення в законодавство України нових правових норм, а також форм договорів, що раніше не застосовувались на пострадянському правовому просторі. Одним з таких нововведень є відносини комерційного посередництва (агентування) та агентського договору.

Проте ґрунтовний аналіз наукових джерел з агентського договору показав, що, не дивлячись на важливість названої проблеми, питанню про права та обов'язки агента не приділено належної уваги.

Частково дослідження названої проблеми проводили В. Васильєва, О. Дзера, А. Довгерт, А. Дрішлюк, А. Дядюк, В. Кисіль, Р. Колосов, В. Луць, О. Полтавський, О. Трояновський, Н. Саніахметова, Я. Шевченко та інші [1].

Проте в своїх наукових працях вони розглядали відносини агентування в загальному плані оглядово, не приділяючи уваги питанням прав та обов'язків сторін агентського договору. Цивільно-правовий аналіз у порівняльному аспекті із регулювання названих

договорів в Україні з законодавствами інших країн не проводився. Цим і обумовлена актуальність даного дослідження.

Синалагматична природа агентського договору припускає, що кожна із сторін зобов'язання, яке виникло з такого договору, володіє і правами, і обов'язками. Причому, у взаємному зобов'язанні правам однієї сторони відповідають обов'язки іншої сторони.

На відміну від ЦК України, цивільне законодавство Республіки Молдова у своєму змісті чітко ви-

значає поняття синалагматичного договору. Так, відповідно до ст. 704 ЦК РМ, договір визнається синалагматичним, якщо кожна із сторін взаємно зобов'язується таким чином, що обов'язок кожної з них є зустрічним стосовно обов'язку іншої сторони договору.

Застосування правил щодо синалагматичного договору до агентського договору дозволяє стверджувати, що при невиконанні або неналежному виконанні обов'язків однією із сторін договору, інша сторона має право відмовитися від виконання власних обов'язків у тій мірі, у якій сторона, яка не виконала свого зустрічного обов'язку, якщо інша сторона не зобов'язалася виконати обов'язок першою або обов'язок виконання не впливає із закону або суті зобов'язання (ч. 1 ст. 705 ЦК РМ).

Фігура агента є визначальною для встановлення правовідносин за агентським договором. Відповідно, не тільки його правове становище, але й обов'язки, що виникають у нього за агентським договором, слід вважати основними для оцінки встановлення,

динаміки розвитку і припинення правовідносин за агентським договором. Іншими словами, агент за договором є основним боржником за договірним зобов'язанням, на нього покладається коло основних обов'язків, виконанню яких кореспондується зустрічний обов'язок принципала.

Визначальне значення для уточнення кола прав і обов'язків сторін агентського договору має характер відносин, що виникають залежно від безпосереднього змісту предмета договору. Відомо, що предмет агентського договору може обмежуватися фактичними діями агента, суть яких зводиться до сприяння укладенню договорів від імені принципала і за його рахунок [2, с. 50].

Однак найчастіше предмет договору припускає встановлення відносин прямого представництва, в межах яких на агента покладається обов'язок вчинення договорів та інших юридично значимих дій від імені і за рахунок принципала (п. 1 ст. 297 ГК України; ч. 1 ст. 1199 ЦК РМ). У першому випадку до агентського договору цілком можуть бути застосовані правила про посередницькі відносини, а в другому - до агентського договору. Відповідним чином можуть бути застосовні правила про представництво та договору доручення.

Знову ж таки, виходячи з визначення предмета договору, можна дійти висновку, що основним обов'язком агента є вчинення від імені і за рахунок принципала фактичних або юридичних дій. Фактичні дії, що вчиняються агентом у ході виконання договору, можуть бути різними, наприклад, ведення ділового листування з клієнтами, маркетингова та інша діяльність, спрямована на пошук об'єкта угоди, у сприянні укладення якої він приймає участь.

Агентові може бути доручено безпосереднє укладення договору від імені і за рахунок принципала. Основне обмеження для

вчинення таких договорів визначається природою агентського договору як комерційного договору. Це значить, що агентові не може доручатися укладення договорів або вчинення інших дій, врегульованих трудовим або податковим законодавством [3, с. 66].

Закон, як правило, не містить вичерпного переліку обов'язків комерційного агента, проте обумовлює, що агент повинен виконувати розумні вказівки принципала щодо виконання доручення. У необхідних випадках закон може конкретизувати дії, що складають зміст обов'язків комерційного агента, які він повинен вчиняти в інтересах принципала. Так, ч. 2 ст. 1200 ЦК РМ серед дій, що складають обов'язки агента, називається обов'язок агента з проведення перемов або участі в них і вжиття відповідних заходів, спрямованих на сумлінне виконання обов'язків агента. Іншим обов'язком, передбаченим законом, є обов'язок укладати, при необхідності, договори за вказівкою принципала. Саме в цьому випадку комерційний агент діє як представник (повірений) принципала.

Разом з тим, конкретизація дій, які виконуються агентом, може передбачатися нормами спеціального законодавства, що регулюють агентування в окремих сферах господарської (економічної) діяльності Республіки Молдова.

Так, при виконанні агентського договору агент зобов'язаний суворо дотримуватися вказівок принципала. Як правило такі вказівки конкретизуються в тексті договору. За допомогою вказівок принципала безпосередньо встановлюються межі свободи агента при виконанні договірної зобов'язання. У необхідних випадках агент сам повинен запропонувати принципалу дати вказівки, які необхідні для виконання договору з його боку.

За відсутності таких вказівок щодо умов і порядку виконання доручення агент повинен вияв-

ляти турботу, дбайливість і сумлінність щодо захисту інтересів принципала, властиву професіоналу. При цьому агент має керуватися прийнятими серед фахівців загальними уявленнями відносно інтересів принципала [4, с. 134].

Визначення ступеня дбайливості, властивого професіоналу, є питанням факту, що залежить від природи агентського договору і конкретних умов доручення. Загальним критерієм ступеня дбайливості може бути той ступінь дбайливості, що має бути властивий агентові, який професійно займається виконанням такого роду доручень [2, с. 52].

Іншими словами, якщо агент уповноважений на здійснення своєї звичайної професійної або комерційної діяльності, то при виконанні доручення він повинен вчиняти такі дії, які є звичайними для цього виду професійної чи комерційної діяльності, або пов'язані з виконанням такого роду обов'язків. Порушення цієї загальної вимоги до виконання обов'язку агентом може спричинити пред'явлення йому позовних вимог про відшкодування збитків, які можуть бути заподіяні принципалові внаслідок неналежного виконання договору агентом.

При укладенні агентського договору або в ході його виконання сторони повинні погодити ціну правочинів, які слід укладати агентові, терміни перерахування коштів між учасниками відносин, опосередковуваних агентським договором, про можливі і необхідні відступлення від покладених на агента обов'язків за агентським договором.

Слід наголосити на тому, що обов'язок агента виконувати вказівки принципала має свої межі законності і вимоги дотримання публічного порядку. Агент не може нести відповідальність перед принципалом, якщо він відмовиться від виконання протиправного, аморального доручення, а також доручення, що пору-

шує права та інтереси інших осіб, суперечить публічному порядку країни, в якій видано доручення, чи країни, де воно виконується [5, с. 55].

У ході виконання доручення комерційний агент зобов'язаний надавати принципалові всю необхідну інформацію, якою він володіє. Цей обов'язок є загальним для будь-якого агента: «агент зобов'язаний розкрити перед принципалом всю відому інформацію, яка розповсюджується на дії агента, пов'язані з виконанням доручення принципала» [6, с. 165]. Зокрема агент, з метою захисту інтересів принципала, зобов'язаний інформувати останнього про невиконання угод третьою особою.

Про хід виконання свого доручення принципал може мати уяву на підставі звітів, які комерційний агент зобов'язаний подавати принципалові. Чинне законодавство України та Республіки Молдова не містить вказівок щодо термінів надання такого роду звітів. Проте, здається, що такі звіти повинні подаватися агентом принципалу у термін, передбачений агентським договором, а якщо такий термін в ньому не встановлений, то - або в міру виконання договору, або на момент проведення остаточних розрахунків за договором. Як правило, зміст звіту і вимоги щодо його складання сторони погоджують заздалегідь.

Звіти повинні містити дані про проведені переговори, про укладені правочини з додаванням, у необхідних випадках, копій укладених договорів. Звіти агента відбивають стадії і порядок виконання доручення і можуть містити інформацію про кон'юнктуру ринку, відомості про потенційних продавців або покупців, їх фінансовий стан, про репарації відносно якості продукції і т. п.

Оскільки комерційний агент діє не лише від імені, але й за рахунок принципала, то обов'язковим є надання ним фінансових зві-

тів. Агент повинен прикласти до свого звіту докази, що підтверджують необхідність зроблених ним витрат. Витрати, понесені агентом при укладенні і виконанні договору, можуть складатися з витрат з перевезення, експедирування, збереження, страхування товарів, а також витрат на ведення судових процесів.

Поведінка комерційного агента, як професійного учасника ринку, має бути спрямована на запобігання заподіяння будь-якої шкоди принципалові. Агент повинен вжити всі залежні від нього заходи для запобігання такої шкоди незалежно від того, чи передбачені вони законом або угодою сторін, чи ні. Таким чином, обов'язок комерційного агента діяти з представництва і захисту інтересів принципала відповідно до принципу сумлінності означає також те, що поведінка комерційного агента протягом усього терміну дії договору має відповідати цьому принципу навіть за відсутності щодо цього спеціальних положень закону або договору.

У ході виконання доручення агент зобов'язаний уникати такого стану, коли його обов'язки та інтереси суперечать один одному, якщо тільки він не надав принципалові повної інформації про свої інтереси з вказівкою їх точного характеру і не дістав згоди принципала щодо врахування таких інтересів.

За нашими спостереженнями чинне законодавство України передбачає, що виникнення агентських відносин можливо у двох варіантах. Перший варіант являє собою класичне надання послуг на підставі повноважень, передбачених безпосередньо агентським договором. Згідно із п. 1 ст. 296 ГК України агентські відносини виникають у випадку надання суб'єктом господарювання (принципалом) на підставі договору повноважень комерційному агентові на вчинення відповідних дій.

Агент, вчиняючи юридично

значимі дії, спрямовані на виникнення прав і обов'язків безпосередньо у принципала, не повинен виходити за межі повноважень. Під перевищенням повноважень розуміється довільне (самоуправне) збільшення представником обсягу прав на вчинення правочинів, що визначені вказівками особи, яку представляють, або нормами права. При перевищенні повноважень представник за своєю ініціативою розширює межі наданих йому повноважень, не погодивши такий відступ із принципалом. Перевищення повноважень можливе як в кількісному, так і в якісному відношенні.

Під кількісним перевищенням мається на увазі перевищення кількості, міри, ваги речей - матеріальних предметів; термінів договору, який потрібно укласти; розміру ціни купівлі або продажу. Перевищення повноважень відносно якості може стосуватися: властивостей і специфіки предмета угоди; вибору контрагентів, з якими укладається договір; його характеру, можливості вчинення дій, не передбачених довіреністю або іншим дорученням принципала [7, с. 612]. Слід зазначити, що обсяг повноважень агента можна визначати, виходячи не тільки із змісту агентського договору, але й також брати до уваги вимоги закону і додаткові інструкції принципала.

Норми, що встановлюють обов'язок агента діяти в межах наданих йому повноважень, певним чином узгоджуються з його правом відступати в інтересах принципала від змісту доручення без попереднього запиту про це (п. 2 ст. 1004 ЦК України, ч. 2 ст. 1040 ЦК РМ).

Відповідне застосування правил договору представництва до агентського договору дозволяє стверджувати, що агент, як професіонал, має право відступати від вказівок принципала, якщо, виходячи з обставин, він може припустити, що принципал, який по суті був ознайомлений з об-

ставинами, власне кажучи, схвалив би такі відступи. Про необхідність відступити від вказівок довірителя агент зобов'язаний повідомити принципала. Лише у випадку, коли зволікання з боку агента може поставити під загрозу виконання агентського договору, він наділяється правом продовжити виконання договору, відступивши від вказівок принципала і не дочекавшись при цьому від нього його відповідного рішення (ч. 2 ст. 1040 ЦК РМ).

Крім того, дотримання принципу добросовісності при виконанні агентського договору припускає обов'язок агента повідомити принципала про те, що вказівки останнього можуть призвести до негативного результату, завдати шкоди справі виконання договору. У цьому випадку агент може продовжувати діяти за договором лише після того, як він повідомив принципалові про можливий збиток, а останній наполягає на виконанні своїх вказівок (ч. 3 ст. 1040 ЦК РМ).

Закон передбачає, що агентські відносини можуть виникнути не тільки внаслідок укладеного між агентом і принципалом договору, але й внаслідок наступного схвалення суб'єктом господарювання (принципалом), якого представляє агент, угоди, укладеної в інтересах цього суб'єкта агентом без повноваження на її укладення або з перевищенням наданого йому повноваження (абз. 2 п. 1 ст. 296 ГК України).

Йдеться про відоме з часів римського права наступне схвалення дій, вчинених в інтересах особи, яку представляють (*ratihabitio* - схвалення, ратифікація - лат.). При цьому угода, укладена від імені суб'єкта, якого представляє комерційний агент, без повноваження на її укладення або з перевищенням наданого агенту повноваження, вважається схваленою цим суб'єктом за умови, якщо він не відхилить перед третьою особою дії комерційного агента. Подальше схвалення уго-

ди суб'єктом, якого представляє агент, робить угоду дійсною з дня її укладення (п. 2 ст. 298 ГК України).

Таким чином, чинне законодавство України передбачає два можливих варіанта поведінки принципала у випадку, коли агент представляє його інтереси з перевищенням повноважень: принципал має право або схвалити дії, що вчинені агентом від його імені, або відмовити в схваленні дій, вчинених агентом від його імені за відсутності відповідних повноважень або з їх перевищенням. У цілому українській законодавець виходить із презумпції наступного схвалення такої угоди. Винятком є ситуація, коли принципал прямо відхилить перед третьою особою дії комерційного агента [7, с. 616].

Встановлення агентських відносин шляхом наступного схвалення принципалом договору, укладеного агентом, припускає, що третя особа, з якою цей договір укладений, «не знала і не могла знати про перевищення агентом представницьких повноважень, інакше варто розглядати цей договір як укладений *negotiorum gestor* ом за умови її наступного схвалення принципалом» [8, с. 87-88]. Ведення справ, *negotiorum gestio* означає таке відношення, коли одна особа веде справи іншої особи, керує її майном тощо, не маючи на те доручення від цієї особи. У тих випадках, коли ведучий справи (*gestor*) має відповідне доручення від господаря справи (*dominus*), виникає договір, в тому числі і агентський договір чи договір доручення, на основі якого і визначалися відносини між сторонами. Якщо ж доручення не існує, то немає підстав говорити про контрактне зобов'язання [9, с. 15].

Причому агент, що діє з перевищенням повноважень, може діяти як у силу необхідності, так і під впливом омани. Зважаючи на те, що агентом є професіонал, слід припустити, що відповідаль-

ність за дії, вчинені з перевищенням повноважень агент несе лише у випадку, коли він діяв з перевищенням повноважень під впливом невибачної омани.

Крім того, при визначенні відповідальності агента за дії, вчинені без повноважень або з їх перевищенням, необхідно враховувати і позицію третьої особи, з якою агент здійснює операцію. На наш погляд, відповідальність агента за дії, вчинені ним під впливом омани, може виникнути лише у випадку, коли третя особа діяла сумлінно, тобто не знала і не могла знати, що агент не уповноважений на вчинення відповідних дій. У протилежному разі слід визнати, що договір, укладений між агентом і третьою особою, реалізовано. При подальшому схваленні такого договору принципалом права і обов'язки за ним безпосередньо виникнуть у принципала і, відповідно, третьої особи.

Якщо ж схвалення дій представника не відбудеться, то такий правочин правових наслідків для принципала не спричинить, однак його не можна визнати недійсним. Відповідно до п. 1 ст. 241 ЦК України правочин, укладений представником, у нашому випадку агентом, з перевищенням повноважень, створює, змінює або припиняє цивільні права й обов'язки особи, яку він представляє - принципала, лише у випадку подальшого схвалення правочину цією особою. Таким чином, правочин, укладений агентом з перевищенням повноважень, у випадку, коли він в подальшому не схвалений принципалом, безпосередньо створює права й обов'язки для агента і, відповідно, третьої особи.

Відповідне застосування правил про представництво і доручення до агентського договору дозволяє стверджувати, що агент зобов'язаний виконати покладений на нього за договором обов'язок особисто (п. 1 ст. 240 і ст. 1005 ЦК України, ч. 1 ст. 1036

ЦК РМ). Обов'язок особистого виконання агентського договору безпосередньо покладено на агента також нормою п. 1 ст. 300 ГК України.

Обов'язок особистого виконання ґрунтується на формулі *delegatus non potest delegare*, закріпленій раніше у провідних судових прецедентах батьківщини агентського договору - Англії. Суть її була викладена суддею Тезигером у справі *De Bussche v. Alt* (1878) у такий спосіб: «За загальним правилом, немає сумніву, що застосування принципу (*«Delegatus non potest delegare»*) - уповноважений не може передавати свої повноваження - лат.) перешкоджає агенту встановлювати відносини принципала й агента між його власним принципалом і третьою особою. Але цей принцип при більш уважному розгляді означає лише те, що агент, який отримав повноваження від принципала, не може передати іншій особі зобов'язання перед принципалом, які він сам прийняв для того, щоб виконати їх особисто, і, оскільки довіра до конкретно найнятої особи лежить в основі агентського договору, ці повноваження не можуть бути такими, що презумуються» [10, с. 387].

У випадку, коли агентом є юридична особа, під особистим виконанням розуміється здійснення відповідних дій її органом або її компетентними працівниками. Коли ж агентом виступає фізична особа, яка здійснює підприємницьку діяльність, то дії, які доручено зробити агенту, останній повинен виконати особисто.

З правила, що встановлює обов'язок особистого виконання агентського договору, випливає, що принципал має право не приймати виконання доручення від третіх осіб. Все ж таки, з названого загального правила існують винятки. По-перше, у ряді випадків в агента може виникнути необхідність у залученні по-

мічників з метою надання йому технічної допомоги у виконанні договору доручення. У цих випадках, мабуть, немає підстави стверджувати про встановлення субагентських відносин, оскільки помічники, покликані агентом для надання йому допомоги у виконанні договірної доручення, діють під безпосереднім керівництвом і контролем агента. Отже, агент несе відповідальність за дії своїх працівників і помічників, як за свої власні.

По-друге, законом може бути прямо передбачена можливість передачі виконання доручення третій особі (п. 2 ст. 300 ГК України; ч. 1 ст. 1036 ЦК РМ). До того ж, згода принципала на передоручення виконання в цьому випадку повинна бути безпосередньо виражена.

По-третє, агент може передоручити доручення, керуючись інтересами принципала. Передоручення можливо, наприклад, коли через непередбачені обставини агент не може виконати доручення особисто і не має можливості сповістити про це принципалові протягом необхідного терміну, а передача повноважень третій особі необхідна для виконання дій в інтересах принципала (ч. 2 ст. 1036 ЦК РМ). У цьому випадку в агента виникає обов'язок негайно інформувати принципала про необхідність залучення до виконання договору помічника, заступника агента.

Отже, у двох останніх випадках агент має право передоручити доручення (повністю або частково) іншій особі - заступникові (субституту). За наявності дозволу на передачу виконання доручення третій особі агент відповідає лише за вибір третьої особи за його діловими (кваліфікаційними) якостями і за порядок передачі йому вказівок (ч. 4 ст. 1036 ЦК РМ).

У цьому випадку, йдеться про відповідальність агента перед принципалом за неналежний вибір субституту (*culpa in eligendo*

- вина у виборі помічника - лат.), коли заступник виявився явно нездатним здійснювати дії за агентським договором. За дії особи, якій агент передав виконання без дозволу принципала, агент відповідає як за свої власні (ч. 3 ст. 1036 ЦК РМ). В усякому разі, субагентський договір повинен відповідати змісту основного договору і бути спрямованим на виконання основного договору.

Треба враховувати, що принципал має право відхилити заступника, обраного агентом. Він також має право пред'являти позов особі, яка надала допомогу повіреному, або його заступнику (ч. 5 ст. 1036 ЦК РМ). У такому випадку сам факт заміни, здійсненої повіреним, є достатнім для виникнення в довірителя права на подання позову безпосередньо заступникові.

Фідуціарна природа агентського договору безпосереднім чином впливає на заборону для агента мати користь з укладених угод. Будь-яка винагорода, отримана агентом від особи, з якою він вступає у відносини від імені принципала, може бути витребувана останнім.

Агент також не має права мати яку-небудь вигоду від конфіденційної інформації, що стала йому відомою в ході виконання доручення принципала. Обов'язок нерозголошення конфіденційної інформації, що стала відомою комерційному представникові, є загальним обов'язком для такого роду відносин (ч. 5 ст. 258 ЦК РМ) і повинна бути конкретизована з урахуванням особливостей, властивих агентському договору, безпосередньо в ньому.

У зв'язку з цим заслуговує на увагу досвід регулювання обов'язку з нерозголошення конфіденційної інформації в агентських відносинах, передбачений ст. 302 ГК України. Конфіденційна інформація, отримана агентом у результаті здійснення агентського договору, може від-

носитися до різних сторін діяльності принципала. Це може бути інформація про угоди, відомості про постійних клієнтів, щодо знижок, ціни, порядку розрахунків і тому подібних відомостей, які стали відомі агенту в ході виконання доручення принципала.

Згідно із п. 1 ст. 302 ГК України комерційний агент не має права передавати конфіденційну інформацію, отриману від суб'єкта, якого він представляє. Винятки складають випадки, коли принципал явно й однозначно виявив згоду на розголошення такої інформації третім особам.

Комерційний агент також не має права використовувати інформацію, що стала йому відома в ході виконання доручення, як у власних інтересах, так і в інтересах інших осіб, якщо таке використання суперечить інтересам принципала. До того ж заборона на розголошення і використання конфіденційної інформації поширюється як на весь період дії агентського договору, так і на період після припинення дії договору.

Для надання вірогідності застереженню про нерозголошення конфіденційної інформації, яка стала відома агенту в ході виконання договору, сторони згідно із п. 2 ст. 302 ГК України можуть укласти окрему угоду про захист конфіденційної інформації, що є у розпорядженні суб'єкта, якого представляє агент. Укладення такої угоди, як складової частини агентського договору або у вигляді окремого договору про нерозголошення конфіденційної інформації, допоможе в майбутньому запобігти можливим суперечкам, що пов'язані з конфіденційною інформацією. На наш погляд, угода (договір) про нерозголошення інформації за своєю природою є акцесорним договором, - його можна визнати дійсним лише за умови дійсності агентського договору.

Підсумовуючи, ми рекомендуємо положення національного

законодавства України, що регламентує сплату винагороди комерційному агенту, доповнити нормою, що закріплює право комерційного агента на винагороду після закінчення терміну дії агентського договору у випадку, коли пропозицію про укладення угоди було отримано від третьої особи до закінчення терміну дії агентського договору. А також виходячи з того, що правило про відшкодування понесених комерційним агентом витрат є диспозитивним: сторони можуть домовитися, що сума витрат покривається агентською винагородою і комерційний агент не має права в такому випадку вимагати компенсації за понесені витрати при виконанні доручення принципала. Однак, у всякому разі, комерційний агент не може бути позбавлений права вимагати відшкодування збитків, заподіяних йому. Все вказане спрямовано на захист інтересів комерційного агента і, як наслідок, на створення умов для стабільного цивільного обігу.

Список використаних джерел:

1. Васильєва В. А. Цивільно-правове регулювання діяльності з надання посередницьких послуг: монографія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2006; Дзера О. В. НПК Цивільного кодексу України. – 3-тє вид. – К.: Юрінком Інтер, 2008; Довгерт А. С. Цивільний кодекс України. Постатейний науково-практичний коментар в двох частинах. – К.: Юстініан, 2006; Дрішлюк А. І. Агентський договір: цивільно-правовий аспект: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2003; Дядюк А. Л. Правове регулювання комерційного посередництва (агентських відносин) у сфері господарювання: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.04 / Київ. нац. економ. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2010; Кисіль В. І. Механізми колізійного регулювання в сучасному міжнародному приватному праві: Дис... докт. юрид. наук:

12.00.03. – К., 2001; Колосов Р. В. Договір комісії і агентський договір у цивільному праві: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2004; Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності: Навч. посіб. – 2-е вид., стер. – Юрінком-Інтер, 2001; Полтавський О. В. Договір морського агентування: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2004; Трояновський О. В. Відповідальність сторін за міжнародним договором комерційного посередництва: дис... на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук: 12.00.03 / Одеська нац. юрид. академія. – Одеса, 2009. Саніахметова Н. О. Підприємницьке право. – К.: АСК, 2005; Цивільне право України: У 2 т. / За ред. Я.М. Шевченко. – К.: Ін Юре, 2003 та інші.

2. Назаренко В. Застосування норм міжнародного публічного та приватного права для вирішення проблем, що виникають при укладенні та виконанні посередницьких договорів з іноземними суб'єктами господарювання // Підприємництво, господарство і право. – 2008. – № 4.

3. Мілаш В. Окремі питання, пов'язані з укладенням господарських договорів // Підприємництво, господарство і право. – 2010. – № 1.

4. Полтавський О. В. Договір морського агентування: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03 / О. В. Полтавський. – Х., 2004.

5. Климовська І. Особливості цивільно-правової відповідальності комерційного представника // Юридична Україна. – 2009. – № 2.

6. Schmitthoff Clive M. The Export Trade, The Law and Practice of International Trade. 5th. ed. London. Stevens. 1969.

7. Господарський кодекс України: коментар. – Х., 2005.

8. Нерсесов Н. О. Представительство и ценные бумаги. – М.: Статут, 2000.

9. Берестова І. Е. Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави: загальнотеоретичні проблеми та правові наслідки: монографія. – Дніпропетровськ: Юрид. акад. М-ва внутр. справ, 2005.

10. Ансон В. Договорное право. – М.: Юрид. лит., 1984.